

YÖNETİM VE SİYASET ALANINDAKİ BİR KLASİK TEMEL ESER ESASINDA BELEDİYE BAŞKANLARINA TAVSİYELER: KUTADGU BİLİĞ'E DAİR ANALİZ

Yrd. Doç. Dr. Bilge Kağan ŞAKACI
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, (ksakaci@gmail.com)

ÖZET

Kutadgu Bilig, 1069-1070 yılları arasında Yusuf Has Hacip tarafından yazılmıştır. Politika ve yönetim alanındaki en önemli klasik eserlerden biridir. Devlet ve toplum hakkındaki Türk-İslam yaklaşımını açıklar. Kutadgu Bilig Türk Kağanları için merkezi ve yerel yönetimler açısından önemli bir rehber kaynak rolüne sahiptir. Çalışmanın amacı bu klasik parçaya dayanarak belediye başkanları için öneriler sağlamaktır. Çalışma literatür taraması kaynaklı teorik bir çalışmadır. Makaledeki tartışmada birincil veri kaynağı olarak Kutadgu Bilig kullanılırken, araştırma aynı zamanda şaheserle ilgili ikincil kaynakların kullanımıyla güçlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kutadgu Bilig, Yerel Yönetimler, Öneri, Belediye Başkanı.

ADVICES FOR MAYORS BASED ON A CLASSICAL MASTER PIECE ON MANAGEMENT AND POLITICS: AN ANALYSIS OF KUTADGU BILIG

ABSTRACT

Kutadgu Bilig had been written between 1069-1070 by Yusuf Has Hacip. It is one of the most important classical piece in the fields of politics and management. It explains the Turkish-Islamic approach on state and society. Kutadgu Bilig was an important guiding source on the central and local governments for Turkic Khans. The aim of the study is to provide advices for the mayors based on this classical piece. This study is a theoretical one that is rooted in the related literature. While Kutadgu Bilig is the primary data source for the discussions, the research also uses secondary sources on this master piece to strengthen the arguments of this article.

Keywords: Kutadgu Bilig, Local Government, Advice, Mayor.

1. Giriş

Kutadgu Bilig 1069-1070 yıllarında Yusuf Has Hacip tarafından yazılmıştır. Yazılmaya Balasagun'da başlanmış, Kaşgar'da tamamlanmıştır. Eser bitirilince Karahanlı hükümdarı Tabgaç Bugra Karahan Ebû Ali Hasan Han'a takdim edilmiştir (Gülensoy, 2000:371). Günümüzde birçok soruna çözüm arayanlar, Kutadgu Bilig'de aynı sorunların yaklaşık bin yıl önce ne şekilde halledilmiş olduğunu görüp, onda düşündürücü ve teşvik edici fikirler bulabileceklerdir (Arat, 1985:IX).

Kutadgu Bilig ile birlikte Kaşgarlı Mahmud'un yazdığı Divanu Lugati't-Türk İslam kültür dairesine girmiş olan Türk topluluklarında ve devletlerinde "Orta Asya Türk kültürünün nasıl ve ne dereceye kadar devam ettiği" meselesi araştırılırken başvurulacak en zengin kaynaklardandır. Kutadgu Bilig üzerinde devlet, kamu kurumları, görenek ve anlayış, medeniyasi terimler üzerinde yapılacak karşılaştırmalı incelemeleri "Osmanlılara kadar Orta Asya Türk kültürünün devamlılığı" meselesi hakkında bizi büyük ölçüde aydınlatır.

Hacib bir taraftan "Anüşirevan"ı örnek gösterirken diğer taraftan da kimi Türk büyüklerinin adlarını anarak onların fikirlerini nakletmektedir. Ayrıca Yusuf fikirlerini birçok Türk atasözleriyle destekler. Türk devlet geleneğini her şeyin üstünde tuttuğunu şu beyti ortaya koyar (İnalçık, 1966). "Eğer dikkat edersen, görürsün ki, dünya beyleri arasında en iyileri Türk beyleridir." (KB, 276b.).¹

Eser başlıca dört karakter etrafında şekillenmektedir. Bunlar; Kün-Togdı, anlamı "Gün Doğdu", hükümdar (bey, kağan), sembolü doğruluk; Ay-Toldı, anlamı "Ay Doldu", vezir, sembolü saadet; Ögdülmüş, anlamı "Övülmüş", bilge, vezirin oğlu, sembolü akıl (ya da bilgi) (Emiroğlu, 2012:1029); Odgurmuş, anlamı "Uyanmış", derviş, vezirin akrabası, sembolü kanaattir.

Türkiye'de mevcut duruma baktığımızda eskiden olduğu gibi bugün de, Keleş (2012:293)'e göre "belediye başkanlarını daha çok bürokrasi içinden gelenlerin paylaştığı, bunun ise, belediyeciliğin bir siyasal pazarlık alanı olmaktan çok, yerel hizmetler sunan bir kurum olarak görülmesinin yeğlenmesinden ileri geldiği açıktır." Belediye başkanlarının nedeni ne olursa olsun giderek teknik bir nitelik kazanan belediyecilik konularında yeterli deneyim ve bilgi sahibi olmadıkları, dünyadaki gelişmeleri izleyemedikleri açıktır.

2009 yılında görev yapmakta olan 2948 belediye başkanının 1341'ine anket uygulanmıştır. Bu anket verilerine göre; 1331 kişinin % 98.6'sı (1312) erkek, % 1.4'ü (19) kadındır. 10 kişi ise cinsiyet sorusunu boş bırakmıştır. Çalışma kapsamındaki belediye başkanlarının büyük bir çoğunluğu erkektir. % 15.68'i ilkökul mezunu, % 13.18'i ortaokul mezunu, % 21.67'si lise mezunu, % 10.61'i yüksekokul mezunu, % 13.33'ü üniversite mezunu, % 0.98'i lisansüstü mezundur. En fazla lise mezunu varken bunu sırası ile ilkökul, üniversite, ortaokul, yüksekokul ve lisansüstü mezunları takip etmektedir. 314 kişi üniversite mezunuyken, sadece 32 kişi lisansüstü eğitimi tamamlamıştır (Türkiye Belediyeler Birliği, 2010:35-41).

1 Çalışmamızda "Kutadgu Bilig" eserinin Hacip, Yusuf Has (1985), Kutadgu Bilig II Çeviri (Çev. R.R. Arat) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi) çevirisi kullanılmaktadır. (KB, 4026b.) şeklindeki ifade de ise "KB", Kutadgu Bilig'in; "b." ise beyit numarasının kısaltmasıdır.

Kutadgu Bilig sadece yazıldığı devir için değil, günümüz için de yol gösterici rolüne sahiptir. Öte yandan eserdeki öğütler sadece merkezi yönetim için değil, yerel yönetim için de önemlidir. Bu çerçevede çalışma kapsamında “Yerel yöneticilerin (belediye başkanlarının) nasıl olması gerektiğine dair Kutadgu Bilig’den alınabilecek öğütler” inceleme nesnesidir.

2. Yerel Yöneticinin Sahip Olması Gereken Özellikler

İnsan, Yusuf Has Hacib’in düşünce sisteminin merkezidir. Yusuf hem kişiyi hem de devlet bilincine yükselmiş toplumlara, “maddi olarak yükselmeye, moral olarak yücelmeye” götürecek bir sistem kurmuştur. “Sorumlu insan”, bu sistemin sürükleyici ögesidir. Sorumluluk, sıradan üyeden tepelere doğru, kişinin toplumda bulunduğu yere ve işlevine göre, artan ölçülerle tırmanır ve doruk noktasına beyde erişir. Hacib bu düşünce sistemine dayanarak cihan hakimiyetinin merkezine bey (hükümdar/hakan) yerleştirmektedir. Ancak bu durum kesinlikle hakimiyet anlayışının kişiye endeksli olduğuna dair bir görüş olarak anlaşılması gerekmektedir. Bey’in Kutadgu Bilig’de daha çok sembolik bir anlatımla ele alınmış olması bizi bu görüşe sevk etmektedir (Öz, 2011:24-25).

Beyin fiziksel ve karakteristik niteliklerinden çokça bahsedilir. Kutadgu Bilig’e bir bütün olarak bakıldığında, burada devlet yönetiminin genel bir yönetim sorunu olarak görüldüğü anlaşılır. İnsan unsurunun yönetimdeki en önemli etken olduğu fikri öne sürülmüştür. Eserin genelinde yer alan tartışma ve nasihatler de yönetici-yönetilen ayrımı üzerinde yoğunlaşmaktadır (Tuğral, 2008:86).

2.1. Akıllı ve Bilgili Olmak

Aklın, öznel ve nesnel yönleri, tarihsel olarak başından beri varolmuştur ve öznel yönün nesnel yöne egemen oluşu uzun bir süreç sonunda gerçekleşmiştir. Akıl, “logos” ya da “ratio” terimlerinde taşıdığı asıl anlamıyla, her zaman özneyle, öznenin düşünme yetisiyle bağlantılıydı. Akıllı adlandırmak için kullanılan terimlerin hepsi öznel idi. Örneğin, Yunanca’daki akıl terimi, “konuşmak” anlamına gelen, konuşma yetisini yani öznel bir yetiyi adlandırmak için kullanılan sözcükten türemiştir (Horkheimer, 2002:57). Akıl, bilip tanımayı, ilkelere göre davranmayı ve yargılamayı sağlayan bir yetenektir. Aklını kullanmak, duyguya, içgüdüye, imgeleme ve tutkuya karşıt oluşturmaktır. Ayrıca akıl doğru davranmayı ve doğru yargıda bulunmayı sağlayan bir düşünme şeklidir. Akıl bir ilkeler bütünüdür, bir yöntem, tavır ve idealdir. Her zaman insan bilinci akli değildir. Bilinç hayal eder, düşler, heyecanlanır, öfkelenir, sanır ve aldanır, isteklerine gerçek diye bakar. Akıllı bir yana bırakıp bireysel bilinçler aralarında inanç, sanat veya mitoslar aracılığıyla iletişim kurulabilir. Bununla birlikte, görüş ayrılıklarını aklın yardımı olmaksızın bir sonuca ulaştırılamazlar. Toplum yaşamının her alanında akıl gereklidir (Tanilli, 2006:133).

Bilgiyle ise bilişsel eylemler ve bilişsel sonuçlar anlatılmaktadır. Bilişsel eylemler; “algı, anımsama, yargılama ve dahası akıl yürütme, düşünme, çıkarsama yapma gibi zihinsel faaliyetlerdir.” Bilimsel savlar (Adjukiewicz, 1994:15):

Bilişsel sonuçların bir örneği olma hizmeti görebilirler. Bilimsel savlar zihinsel faaliyetler değildir, bu yüzden onların bilişsel eylemler arasında yer almamaları gerekir. Çekim yasası ya da Phytagoras teoremi şu ya da bu türden zihinsel bir fenomen olmayıp, kendilerinde bu yasaların formüle edildikleri önermelerin anlamlarına karşılık gelirler.

Bilme etkinliğinde insan bilen; yani özne; insanın karşılaştığı nesnelere ise bilinen; objedir. Bu durumda bilme etkinliği özne ve nesne yani bilen ve bilinen arasında oluşan süreçtir. Böyle bir etkinliğin sonucunda çıkan ürüne bilgi adı verilir. Özne ve nesne arasında kurulan bağdan bilgi meydana geldiğine göre, bu bağ ancak özne tarafından kurulabilir. Çünkü “nesneye yönelen ve onu algılayan, anlayan ve açıklayan” öznedir (Çüçen, 2005:16).

Kutadgu Bilig’de beyin sahip olması gereken en önemli özellik “bilgelik” olarak görülmektedir (Bağdatlı, 2007:104). Halkı idare edenler hakim ve alim beylerdir. Halkı itaat altına almak için insanın bilgili olması zorunluluktur (KB, 223-224b.). Bilgeler bastıkları yeri şereflendiren bir ilmin sâhibidirdirler (Başer, 1990:72). İki türlü asil insandan birincisi bey ise, diğeri bilge kişidir. Bey, kılıcı; bilge, kalemi eline almıştır. Halk bu iki şeyle itâat altına alınır. İyi töre bu iki kişi tarafından konur ve onlardan, sonraki nesillere miras olarak geçer ki; mirasların en makbûlü budur. “Ölüden diriye kalan miras sözdür; miras kalan sözü tutmanın yüzlerce faydası vardır.” (KB, 263b-270b).

Kutadgu Bilig’deki bilgi “ahlâka ve dine dayalı bir bilgi olmakla birlikte, bu bilgi devletin iyi yönetilmesine yönelik olan, bilgelik temelli bilgidir.” (Bağdatlı, 2007:108). Kutadgu Bilig’de bilgelik, hem bey için, hem de vezir, kumandan ve devlete hizmet eden diğer kişiler için de önemli bir nitelik olarak görülmüştür. Bilgi-akıl ile devlet yönetimi arasında doğrudan bir ilişki kurulmuştur. İyi bir yönetim için beyin töreyi doğru uygulaması gereklidir. Bunun için bey bilgili olmalıdır; ki bu bilgi törenin bilgisidir. Bey akıllı olursa törenin bilgisini kavrar ve töreyi adaletli olarak uygular. Bey yönetimi, akıl ve bilgiye dayalı, bilgece bir yönetimdir (Bağdatlı, 2007:105).

Eserin birçok yerinde akla ve bilgiye yapılmış referanslar dikkat çeker. İnsan akıl ile yükselir, bilgi ile büyür. Akıl ve bilgi ile itibar görür (KB, 289b.). İnsanın asil bir insan olması için akla sahip olması gerekir. Beylik yapabilmesi için de bilgili olması gerekir (KB, 300b–301b.).

Küntogdı, nerede akıllı ve bilgili bir insan varsa, onu çağırır, kendisine yakın tutar, yüceltirdi. Çünkü töre, ilim ve hikmet ile mâruftu (Başer, 1990:85). Bu sebeple töre’ye göre, “Eğer deli bir adamı vurup, öldürürse, o deliye ölüm cezası yoktur; kısas yapılmaz.” (KB, 295b.). Töre’nin hitap ettiği zümre akıllı insanlardı (Başer, 1990:85). Hakimlerin sözüne göre; ateşin, düşmanın, hastalığın ve bilginin azını az görmemelidir. Bu dört nesne hafife alınmamalıdır, çok önemlidirler. Bunlardan her birinin faydası veya zararı çöktür. Bazısı borç, bazısı ise alacak gibidir (KB, 306b-309b.).

“Akıllı ve bilgili olmak”, beyin sahip olması gereken nitelikler arasında en çok üzerinde durulan hususların başında gelir. Beylerin halka bilgileri ile baş olduğu, memleketin ve halkın işlerini ise akıl ile gördükleri belirtilir (KB, 1951b – 1952b.). Hatta “bilgi” ile “bey” arasındaki bağı göstermek için (Tuğral, 2008:88) “Bey adı *bilig* kelimesi ile ilgilidir; *bilig*’in lâmu giderse, *beg* adı kalır.” (KB, 1953b.) denilmektedir.

Öte yandan beyin halkı bilgisi ile elinde tuttuğu, bilgisi olmazsa aklının işe yaramayacağı da vurgulanmaktadır. Beyliğin hastalığına ancak beyin bilgili, akıllı ve zeki olması ile çare bulunabileceğinden bahsedilir. Hem bu dünyada hem de öteki dünyada bilgili, akıllı ve hakim hükümdarın makamının yüksek olacağı belirtilmekte her iki dünyayı kazanmak için de beyin bu niteliklere sahip olmasının önemi vurgulanmaktadır (KB, 1968b – 1972b.).

Odgurmuş, Ögdülmiş'e nasihat ederken devlet yönetiminde bulunan insanların niteliklerinden de bahseder ve şu şekilde seslenir (Portlakaya, 2009:120). "Dünyayı tutan insan akıllı olmalıdır; halkın başında bulunan kimse de cesûr olmalıdır" (KB, 4013b.).

Beyin işe bilerek başlamak ve başarıyla tamamlamak için çok akıllı olması gerekir. (KB, 1989b.). Memlekette (devlette) mevki sahibi olmak ancak bilgi ve erdemle mümkündür. Ögdülmiş, "Akılsız kimseleri işten uzak tutmalıdır." kanâatindedir. (Başer, 1990:85-86). "İşi akıllı insanlar başarılılar; akılsız kimseleri işten uzak tutmalıdır." (KB, 1990b.). Çünkü akılsız insana "âciz" gözüyle bakılmaktadır. Bu noktadan hareketle örneğin akılsız bir hazinedârın, kendi işini kendisinin bozacağı hatırlatılmaktadır (Başer, 1990:86). "Akılsız adam, dikkat edersen, unutkan olur; akılsız hazinedar kendi işini bozar." (KB, 2771b.). Memleket ve kanunları bilgi ile ele alan bey bütün işleri akıl ile görür (KB, 2713b.).

Hacib bilgiye çok önem verir ve yönetenin-yönetilenin akıllı-bilgili olması gerektiğini vurgular (Güzel, 2005:358). Ögdülmiş'e beyin verdiği bir cevap şu şekildedir: " Bütün kör düğümler bilgi ile çözülür; bilgi bil, anlayışlı ol, akıl ile yaşa." (KB, 3168b.). Bey, her işte önce bilgiyi uygulamalıdır. Her türlü işe bilgi ile başlamalıdır. Çünkü her güzel iş bilgi ile meydana gelir (KB, 5252b-5253b.).

2.2. Siyaset Sahibi Olmak

Hacib'e göre, Türk yönetim anlayışının, iyi biçimde yönetim için bey de aradığı niteliklerden birisi beyin siyaset ilmine sahip olmasıdır (Tuğral, 2008:91). Siyaset için ise beylik şartlarını taşıyan bir beyin başkan olması gerekir. Bey memleket ve kanunu siyaset ile düzene koyar. Halk hareketini onun siyasetine bakarak düzene koyar. Kötü insanlara karşı da siyaset yürütülmelidir. Siyaset halk arasındaki kargaşalığı yatıştırır (KB, 2127b.-2131b.).

Siyaset yapmak, yönetmek zor iştir (Bağdatlı, 2007:112-113). "Beylik baş üzerinde bir kılıç² gibidir, her gün onun için tehlikeli bin iş vardır. Her beylik işi böyledir; bazısı huzura kavuşur, bazısı ise kendi başını yer." (2155b.-2156b.). Bir memleketteki durumun kötü olmasından bey sorumlu tutulmaktadır. (Bağdatlı, 2007:112-113).

2.3. İhtiyatlı ve Tedbirli Davranmak

Hükümdarın devlet idaresinde ihtiyatlı ve tedbirli davranması beyde aranan bir diğer husustur (Tuğral, 2008:91). Her yerde insana tedbir ve ihtiyat lâzımdır; beylik işinde ise, daha çok dikkatli olmalıdır. Devlet işlerindeki tedbir ve uyanıklık, devletin uzun süre devamı için, daima faydalı olmuştur. Eğer bey, memleket arzu ederse ihtiyatlı olmalıdır. Bu ihtiyatlı olma durumu aynı zamanda şeriatin de emrettiği şeydir. Beyin ihtiyatlı olması memlekete fayda getirir, bu sayede huzur temin edilir. (KB, 439b – 448b) "Beyliğin kökü ihtiyatlı olmak ve uyanık durmaktır; bir dünya daha istersen, onu da bunlarla bulursun" (KB, 5258b.).

2 Günümüzde kullanılan "Demokles'in Kılıcı" deyiminin anlamını burada hatırlatmakta fayda vardır. Demokles, M.Ö. 4. yılda Syrakusai kralı olan Dionysios'un yardımcılarında birinin adıdır. Dionysios, Demokles'in kral olmanın çok rahat bir iş olduğuna dair söylemlerinden dolayı ona bir ders vermek ister. Bir günlüğüne tahtını ona verir. Ancak tahtı vermeden bir gece önce adamlarına emredip kılıcını at kuyruğundan bir kıla bağlatarak tahtın tam üstüne astırmış. Demokles tahta oturunca tam üzerinde bir kılıcın sarmakta olduğunu ve düşmek üzere olduğunu görmüş. Tahta oturmuş oturmasına ama gün boyunca ecel terleri dökmüş. Sonunda anlamış ki "can korkusu çekerek tahta oturmak mutluluk değil, ancak işkence; bu şartlarda krallık da dıştan görüldüğü gibi huzur ve mutluluk değil, bilâkis korku ve tedirginlik kaynağıdır." (Pala, 2009: 64 – 65).

Beyin omuzlarına ağır yük yüklenmiştir. Bey ihmalkar olmamalı, tedbirli davranmalıdır (KB, 1437b.). Beyler ihmalkar olurlarsa, bunun cezasını başkaları çeker. Dolayısıyla bey çok ihtiyatlı ve uyanık olmalıdır. İhtiyatlılık ve kanun bir memleketin bağı ve kilididir. İhmalkarlık beyliğin temelini göz göre göre sarsar (KB, 2014b – 2021b.). Öte yandan saadete kavuşmuş insanın ihtiyatlı olması ve bütün yakışsız işlerden uzak durması gerektir (KB, 726b.).

2.4. Zeki ve Uyanık Olmak

Beyliğin iyi bir şekilde idare edilebilmesi için, beyin zeki ve uyanık olması büyük önem teşkil eder. Beyliğin içindeki tedbir ve uyanıklık, beyliğe daima faydalı olmuştur (KB, 440b.). Bey halkı gözetmeli, akli başında ve uyanık olmalıdır (KB, 1436b.). Bilgili, akıllı ve uyanıklık olmak aynı zamanda beyin ansızın bir iftiraya uğramasının da önüne geçer (KB, 1956b.). Beyliğin hastalığına tek çare ise benzer özelliklere sahip olmak ile ilgilidir: Beyin bilgili, akıllı ve zeki olması (KB, 1971b.).

2.5. Dürüst Olmak, Doğruluktan Ayrılmamak

Kutadgu Bilig’de bey, kendisinin dürüst bir şekilde hareket etmesinin önemini şöyle açıklar (Güzel, 2005:358).

Bey, doğruluk ve kanunu temsil eder. Üzerinde oturduğu tahtın üç ayağı vardır. Üç ayak üzerinde olan hiç bir şey bir tarafa meyiletmez; her üçü düz durdukça, taht sallanmaz. Eğer üç ayakta biri yana yatarsa, diğer ikisi de kayar ve üzerinde oturan yuvarlanır. Üç ayaklı olan her şey doğru ve düz durur; eğer dört ayaklı olursa, biri eğri olabilir. Düz olan bir şeyin her tarafı iyidir; her iynin, tavır ve hareketi düzgündür. Hangi şey yana yatarsa, eğri olur; her eğrilikte bir kötülüğün tohumu vardır. Düz olan yana yatarsa, duramaz, düşer; hangi şey doğru ise, düşmez, yerinde durur. Beyin tabiatı da yana yatmaz, doğrudur; eğer doğru eğrilirse, kıyâmet kopar. Bey işleri doğruluk ile halleder; insanları, bey veya kul olarak, ayırmaz (KB, 800b.-809b.).

Odgurmuş beye nasihat ederken; “ Doğru ol ve doğruluk üzere hüküm et; beylik ancak böylelikle uzun müddet payidar olabilir.” (KB, 5170b.) der ve beyliğin uzun süre devam edebilmesi için doğruluk ve dürüstlüğün önemini vurgular. “Sözünde durmayan beye ümit bağlama, ömrün boşuna geçer ve peşiman olursun.” (KB, 2013b.) diyerek de sözünde durmayan beye ümit bağlanmaması gerektiğini ve bunların sözüne güvenilmesi halinde pişmanlık duyulacağı ifade edilir.

Kutadgu Bilig’de beyin avamda bulunabilecek hatalardan ve kişisel ihtiraslardan soyutlanmış birisi olması gerektiği ifade edilmiştir (Portlakkaya, 2009:118). Ayrıca idare eden nasılsa idare edilenin de öyle olacağı ifade edilmiştir (Güzel, 2005:357). “Halkın bütün uygunsuzluklarını beyler düzeltir; bey uygunsuzluk ederse, onu kim yola getirir.” (KB, 2107b.) denilerek, bey iyi ve dürüst olmazsa onu kimsenin düzeltmeyeceği vurgulanmıştır. İnsan temiz olmayan şeyleri su ile yıkayıp, temizler; eğer su kirlenirse, o ne ile ve nasıl temizlenir? İnsan hastalanırsa, doktor bunun ilâcını verir; eğer doktor hastalanırsa, onu kim tedavi eder? Beyler tavır ve hareketlerini temiz ve doğru tutmalıdırlar; halk yolunu ve gidişini beyin yoluna uydurur. Beyler örf ve kanuna nasıl uyarsa, halk da aynı şekilde örf ve kanuna itaat eder (KB, 2108b – 2111b) denilerek beyin, “toplumun özü olduğu, bey yanlış davranışlar sergilerse toplumun

daha da kötü olacağı, bu sebeple beydeki en ufak bir hatanın topluma daha fazla yansıtacağı, beyin hata yapma gibi bir lüksünün kesinlikle olmadığı belirtilmiştir.” (Portlakkaya, 2009:118).

Beyler hangi yoldan giderlerse, beylerin bu gidişi kulun da yoludur. Beyi iyi ve gidişi doğru ise, kulu da daha iyi yürütecektir (KB, 2113b – 2114b.). Halk bir anlamda beyin takipçisidir. Halkın idaresinde yapılan her menfi ya da müsbet işin sorumluluğu, Türk devlet anlayışına göre, beye yüklenmektedir (Bağdatlı, 2007:113).

Hacib, adının yalancıya çıkmasının bir bey için en kötüsü olduğunu belirtmiştir (Tuğral, 2008:94 ; KB, 2037b.). Sözün güzel ve iyice düşünülerek söylenmesi gerektiği belirtilir. Ancak sorulduğu zaman söylenmeli ve kısa kesilmelidir. Az konuşulmalı, fakat çok dinlenmelidir. Söz akıl ile söylenmeli, bilgi ile süslenmelidir. İnsanların itibarsızının geveze olduğu da belirtilir (KB, 1008b – 1028b.). Ayrıca diline hakim olamayan beyden saadetin kaçacağını da vurgulamıştır (Tuğral, 2008:94).

Sözünde durmayan beye ümit bağlanmaması gerektiği, eğer ümit bağlanırsa ömrün boşuna geçeceği ve pişman olunacağı belirtilir. Ayrıca beyler sözlerinde durmazlarsa güveni kaybederler, güven kaybolunca beraberinde mal da gider (KB, 2013b ve 2812b.). Yalancı insanlar vefasız olur; vefasız kimseler halkın hayrına uygun olmayan işler yaparlar (KB, 2039b.). Yalancı ve cimri kimse nasıl halka beylik yapabilir? (KB, 5075b.)

2.6. Tatlı Dilli ve Güler Yüzlü Olmak

Beyin sözleri şekerden daha tatlı olmalıdır. Böylece bey-kul, büyük-küçük, herkes beye boyun eğer. Bey, güler yüzlü, tatlı dilli, yumuşak huylu olmalı ve bütün hareketlerinde de bunlara uygun davranmalıdır. Bu sayede bey halk tarafından sevilir ve itibar görür. (KB, 2070b – 2072b.).

Tatlı dilli olmak ve güler yüzlü davranmak bey olabilmenin şartlarından biridir (Tuğral, 2008:99). Halk içinde nüfuz sahibi olanların dili ve sözü tatlı olmalıdır (KB, 547b.).

İnsanlara kaba söz söylenmemelidir; çünkü kaba söz “alev-alev yanan bir âteştir.”(KB, 1415b.).

2.7. Takva ve Utanma (Hayâ) Duygusuna Sahip Olmak

Hacib’e göre, takva sahibi insan titiz hareket edeceğinden dolayı doğru iş görür; utanma duygusuna sahip olan ise her türlü uygunsuzluğa engel olur (Tuğral, 2008:100).

Takva sahibi insan hataya düşmemek için sürekli titiz davranır. Böyle titiz hareket eden beyler doğru iş görürler. Öte yandan eğer bey takva sahibi ve temiz kalpli olmazsa, hiçbir zaman temiz ve isabetli hareket edemez (KB, 1986b – 1987b.).

Bey, ölüm gelmeden, ölüme hazırlanmalı, Tanrı’nın emirleri yerine getirmeli ve ibadette kusur etmemelidir (KB, 1370b.). Gönlünü ve dilini doğru tutulmalı, Tanrı’ya sığınmalı, O’nun emirlerine itaatsizlik etmemelidir (KB, 2158b.). Dolayısıyla Tanrı’nın emirlerini ve kendi kulluğunu yerine getirmelidir. Eğer bunları yapmazsa, boynunun gitmesine hazırlanmalıdır (KB, 5931b.).

Bey utanma duygusuna sahip ve insanların seçkini olmalı, utanma duygusuna sahip olanın tavrı ve hareketi eksilmeyen bir bütündür. Ayrıca utanma duygusuna sahip kimse yumuşak tabiatlı olur, kendisine yakışmayan hiçbir işe el sürmez. Tanrı kime utanma duygusunu ve anlama yeteneği vermişse, ona devlet ile beraber bütün şerefleri vermiş demektir. (KB, 2005b. – 2007b.).

2.8. Mağrur ve Kibirli Olmamak – Mütevazı ve Alçakgönüllü Olmak

İnsana uygun düşmeyen ve insanı insan olmaktan uzaklaştıran hal ve hareketlerden bazıları kibirlenme, gururlanma gibi özelliklerdir (Tuğral, 2008: 97). Alçakgönüllü insan çok iyi ve güzel olur, onun işi her zaman yolunda gider. Büyüklük taslayan, kibirli ve küstah insan tatsız ve sevimsiz olur; kibirli insanın saygınlığı günden güne azalır (KB, 1705b-1706b.). Bey kendini beğenmiş, kabadayı ve kibirli olmamalıdır. Çünkü gurur insanı doğru yoldan çıkarır (KB, 2115b.). Beyler büyüklük taslar ve kibirli olurlarsa, onlar, itibar görmezler. İnsan gurur ile göğe yükselmez; alçak gönüllü olmakla da işi bozulmaz (KB, 2118b – 2119b.). Beyin beylik ile mağrur olmaması fazla kibir getirmemesi, kendini koruması gerekir (KB, 5326b). Büyüklük, bu devlet ve bu saadet insanı, yapmakla yükümlü olduğu işleri bırakıp, kibirli olmaya sürükler. (KB, 6372).

Hacib, saadete ancak alçakgönüllülüğün uygun düşeceğini, kibirli olmanın insanı ikbalden uzaklaştıracağını belirtir (Tuğral, 2008:98) ; (703, 1702-1704, 2121-2122, 4534).

“Saadet gelip, kiminle bağdaşırsa, o kimse tevâzû göstermeli ve alçak gönüllü olmalıdır.” Saadet gelir ve insanın yüzüne gülerse, onun devamını sağlayacak şey tevâzûdur. Saadeti bulunduğu yerde tutan kök, alçakgönüllülüktür, yoksa saadet aslında göç atı gibidir, göçer-gider. (KB, 1702b – 1704b.).

Yusuf beyin alçakgönüllü olması, suçluların suçlarını affetmesi gerektiğini belirterek, bu özellikleri olan beye, hizmetinde bulunanların çabuk ısınıp gönülden bağlanacaklarını ve bu sebeple candan hizmet edeceklerini belirtmiştir (Portlakkaya, 2009:119).

2.9. Merhametli ve Yumuşak (İyi) Huylu Olmak

Beyin, yönetimi sağlayabilmesi için merhametli, iyi huylu, anlayışlı, hoşgörülü olması gerekir (Tuğral, 2008:96). Hacib’de bu konuya dikkat çekmiş ve değinmiştir. Bey alçakgönüllü olmalı, eli açık olmalı, merhameti de bunlarla orantılı olmalıdır (KB, 2073b.).

Memleketini iyice koruyabilmesi için, beyin sahip olması gereken niteliklerden ikisi yumuşak huylu ve merhametli olmasıdır (KB, 2196b.). Beyin merhametini herkese ulaştırması gerekmektedir (KB, 5272b.). Beyin tabiatı yumuşak, tavrı ve hareketi asîlâne olmalıdır (KB, 546b.). Yumuşak huylu olan ve doğru hareket eden insanın her iki dünyada günü kutlu olur (KB, 1663b).

Bey, işe öfke ve gazap ile yaklaşmamalıdır. Eğer yaklaşırsa ömrünü zıyan eder (KB, 322b.). Bey, gayret etmeli, iyi olmalıdır. Bey iyi olursa, halk da iyi olur. Bey işinde hiddetli olmamalıdır, öfkesine hakim olmalıdır. Bey hiddetli olursa, mülk ve saltanat bozulmuş olur. Sakin, halim selim ve yumuşak huylu olmalı ve böylelikle bütün iyiliklere elini uzatmalıdır (KB, 1411b – 1416b.).

2.10. Nefsine Hakim Olmak Ve İçki İçmemek

Bey içki içmemeli ve fesatlık yapmamalıdır. Bu iki hareket yüzünden, sonunda ikbal elden gider. Beyler şarabın tadına alışır, memleket ve halkın bundan çekeceği zahmet çok acı olur (KB, 2091b – 2092b.). “Avam içkiye müptelâ oldu, malı rüzgâr gibi uçtu; bey içkiye müptelâ olursa, memleketi nasıl durur.” (KB, 2097b.). İçki yüzünden bir çok uygunsuz işler yapılır ve bir çok iyi işler içki yüzünden geri kalır (KB, 2102b.).

Bey vaktini kumara verirse, memleketini bozar ve kendisi de muhtaç duruma düşer. Devlet işleri ihmal edilir ve vaktinde yapılmazsa, arkasından avcı kuşla takip edilse bile bir daha ele geçmez (KB, 2093b – 2094b.).

Beyin ihmalkarlığı, zayıflığı ve açgözlülüğü (halkın bağrını yiyen) zulüm ve zarara neden olur (KB, 3109-3110). Eğer bu üçü de bey de yoksa memlekette zorba ortaya çıkmaz (KB, 3111b.). Bey, tutum ve davranışlarıyla halka örnek teşkil etmekte, halkı da onun yolundan gitmektedir. (Tuğral, 2008: 96). Kendisine hakim olan kimse gümüştan daha değerlidir (KB, 1725). Bey nefesine kuvvetle karşı koymalıdır. Nefsinin arzusunu yerine getirip, ona zevk sürdürmemelidir (KB, 5318). Nefse değer verilmediği takdirde “bilgi bey olup, akıllı hanlık eder.” (KB, 5321b.). Dolayısıyla bey nefesine hakim olmalı onun esiri olmamalıdır.

2.11. Vefalı, İnsaniyetli ve İyi Tabiatlı Olmak

Bey ne kadar doğru olur ve iyi hareket ederse, halk için o kadar mesut bir devir ve hayat başlar. İyi ad insan için çok mübarek bir saadettir. Halkın işini insaniyet ile düzen verirse, o iyi insan çok mesut bir bey olur. (KB, 455b. – 457b.). Vefaya karşı vefa göstermek insanlık vazifesidir; bey de vefakarlık etmeli, insan olmalı ve adını yükseltmelidir (KB, 1691b.).

Eğer her iki dünya beyliği istiyorsa, beyin yaklaşmaması gereken şeyler vardır. Bey, harama yaklaşmamalı, zulüm etmemeli, insan kanı dökmemeli, düşmanlık beslememeli ve kin gütmemelidir. Öte yandan şarap içmemeli ve arabozculuktan uzak durmalı, ondan kaçmalıdır. Bunlar daima mülke ve saltanata bozukluk veren şeylerdir (KB, 1432b – 1434b.).

Beyin, tabiatı ve hareketi doğru ise hayatı sevinç içinde geçer. Tanrı kime bu iyi tabiatı ve bununla birlikte iyi gidişi kısmet ederse, her türlü nimeti ile birlikte bu dünya onun olur. İsterse kendisi kullansın, isterse başkalarına dağıtsın. Tanrı kuluna saadet ve erdemi nasip ederse, onun tabiatı iyi ve hareketi mükemmel olur (KB, 1977b-1980b.). Şehirleri idare, barış ve huzuru temin etmek için, beyin iyi tabiat ve binlerce erdem sahibi olması gereklidir (KB, 1981b.).

Bey kötülük yapmamalı, sözü ve hareketi ile her zaman iyilik etmeğe çalışmalıdır. Büyüklük ve beylik beye yüz çevirebilir. Yalnız iyilik yüz çevirmez. Bey, bugün iyilik kazanmalı, halkın yükünü yüklenmelidir. Zaman geçer, gider ve yarın beye bundan iyilik gelir (KB, 5088b – 5090b.).

Bey, bugün herkesin iyi olmasını isterse, kendisinin de iyi olması gerekmektedir. Bütün bulanıkları durultmak isterse, bey kendi ruhunu temizlemelidir. Halk ister-istemez, durulur. Bey, baştır; baş nereye giderse, onu takip eden bütün insanlar da ona uyar. Halk bozulursa bey onu düzene koyar; eğer bey bozulursa, onu kim düzeltir? Bey kendi hareketini doğrultmalı,

tavrını düzeltmelidir. Halkın hareketi kendiliğinden düzene girer. Bey kendine yakışan işler yapmak isterse, yakışmayan şeylere yaklaşmamalıdır (KB, 5200b. – 5204b.).

2.12. Cömert Olmak, Açgözlü Olmamak (Dünya Malına Aldanmamak)

Tarih boyunca Türkler cömertliğe çok önem vermişlerdir. Tüm idarecilerinin cömert olmasını istemişlerdir (Tuğral, 2008:93). Kün-Toğdı'dan bahsederken onun siyaset yaparken kendi “şahsi meyillerini” düşünmediğini, bu iyi davranışın insanlık ile birlikte olursa güzel olacağı vurgulanır (KB, 411b.). Cömert insan insanların itibarlısıdır (KB, 1028b.).

Cömertlik, beyin erdemleri arasında özel bir öneme sahip olan bir özelliktir. Halkın beyden memnun olması için öncelikle beyin adil olması, sonra da cömert olması beklenir. Bey eli açık olur, halka hakkını verirse, her zaman halk onun yanında olur (Bağdatlı, 2007:111). Hem bu dünyada hem de ahiret hayatında eli açık olan beyler baş-köşeye otururlar. Cömertliğin adı sonsuza kadar kalır. (KB, 3034b ve 1402b.).

Bey tok gözlü, utanma duygusu sahibi ve yumuşak tabiatlı olmalı, sözünde ve hareketinde açık ve belli davranmalıdır (KB, 2000b.). Gözü aç olana, bütün dünya nimeti yetmez, hiçbir şey ile doymaz. Açgözlülük, ilacı ve çaresi bulunmayan bir hastalıktır. Onu, dünyadaki bütün kâhinler bir araya gelseler bile tedavi edemezler. Yemek ve içmekle, bütün açlar nihayet doyarlar. Aç gözlü adamın açlığı ise ancak ölümlle nihayete erer. Onu mal doyurmaz; bütün dünyaya sahip olsa bile, o yine her zaman açgözlü ve fakirdir (KB, 2000b – 2004b.). Beyler cömert olursa, adları dünyaya yayılır. Dolayısıyla cömert olmalı, başışlamalı, yedirmeli ve içirmelidir (KB, 2050b – 2054b.).

Hangi bey açgözlü ise o fakirdir. Hangi kulun gözü tok ise, o gönlü zengin bir beydir (KB, 2620b.). Bu dünyayı ve ahireti isteyen insan gümüş dağıtmalıdır. Bey altın ve gümüş dağıtarak istediği yere hakim olur (KB, 3027b.–3028b.). Cimri bir bey memleketine hakim olamaz. Cimrilik ile beylik birbirine düşmandır. Cimriye karşı her yerde isyan edilir (KB, 3035b-3038b.). Cimri bey mal toplar ve hazine yapar. Cömert bey bunu kılıçla vuravura alır. Bu dünyanın adeti budur: Cimriyi söverler, cömerti överler. (KB, 3048b-3049b.).

Zulüm ve zorlamaya neden olacak üç şeyden biri beyin ihmalkarlığı iken, bir diğeri beyin zayıf olması; üçüncüsü de “halkın bağrını yiyen” açgözlülüktür. Bunlardan hiçbir beyde yoksa memleketin hiçbir yerinde zorba ortaya çıkamaz (KB, 3109b – 3111b.). Dolayısıyla zulüm ve zorlamadan kaçınmak için beyin açgözlü olmaması da gerekir.

Her vakit meşhur bir bey olarak kalmak için dört nitelik gereklidir: Birincisi doğru sözlü olmak, ikincisi “memlekette kanunu devletle tatbik etmek”, üçüncüsü eli açık ve cömert olmak, halka karşı şefkat göstermek, dördüncüsü (düşmanına boyun eğdirmek) ve memleket işlerini yapmak için azimli ve cesur olmaktır. Herhangi bir bey bu dört şeyi tam olarak yerine getirmezse, memleket yıkılıp dağılmaya doğru gider (KB, 5902b-5906b.).

Devlet adamının gözü tok olması, yiyicilik ve rüşvetten uzak durması gerektiği, devlet yöneticilerinin adil olabilmesi yönünde Kutadgu Bilig’de en çok üzerinde durulan konulardan biridir. Yiyicilik ve rüşvetle iş yapanların, adil olmaktan uzak olacağı açıktır (Doğan, 2002: 85). “Bilgili, akıllı, halka muamelesi iyi, cömert, gözü tok ve gönülü zengin olmalıdır.” (KB, 1964b.).

2.13. Sabırlı ve Kararlı Olmak, Aceleci Olmamak

Bey için sabır ve sakinlik bir ziynettir. Bunlar beyliğin başta gelen nitelikleridir. (KB, 1988b.) Hiçbir işte acele etmemeli, sabretmeli, kendini tutmalıdır. “Kul sabırlı olursa, beylik mertebesini bulur.” (KB, 588b.). Acelecilik herkes için fena bir niteliktir ve derin bir korku neticesidir (KB, 1996b.). Bey devlet işlerinin yürütülmesinde de sabretmeli ve öfkesine hakim olmalıdır, aceleci olmamalıdır (Tuğral, 2008:95).

Küstahlık, acelecilik, zevzeklik, avam tabiatıdır. Bey bunlardan uzak durmalıdır (KB, 2078b.). Öte yandan bilgisizlik belirtileri içinde de acelecilik yer almaktadır. Acelecilik, zevzeklik ve hiddetli mizaç bilgisizlik belirtileri olarak sayılır (KB, 1997b.). Beyin anlık öfkeyle hareket etmeyen, sakin mizaçlı biri olması gerektiğini söyler.

İnsan doğasının ve bunun kişiliğe yansımalarının etkilerini Kutadgu Bilig kendi çağında çok iyi gözlemlemiştir. Vücuda çok yemek içmek yüzünden hastalıklar gelebileceği ve acele yapılan işlerin sonunun istenmeyen şekilde olacağı yapılan bu ince analizlerle beye nasihat edilmiştir (Portlakkaya, 2009:117); “Acele yapılan işler acı olur; acele yemek-içmek yüzünden hastalık gelir.” (KB, 1998b.). Öte yandan her işte sükûnet tercih edilmelidir. İbadet haricinde (ibadette acele edilmeli, çabuk davranılmalıdır) hiçbir işte acele etmemelidir, sabretmelidir. İnsan kendini tutması gerekir. Kul sabırlı olursa, beylik mertebesini bulur. (KB, 588b ve 1999b.).

2.14. İnatçı Olmamak

Hacib inatçı olmamak hususu ile ilgili olarak şu ifadelere yer vermektedir: İnsan için kötü, yakışsız olan birkaç şey vardır. Eğer insan bunları bilirse, kendisini korumuş olur. Biri yalan söylemektir. İkincisi verilen sözden dönmektir. Üçüncüsü ise içkiye düşkünlüktür. Buna tutulan kimse tamamen boşuna yaşamış olur. Biri de insanın inatçı olmasıdır. İnatçı insan için dünyada sevinç yoktur. Bir diğeri kaba tabiatlı olmaktır. Biri boşboğaz, hiddetli ve öfkeli olmaktır. Sövmeye başlarsa, insanın kalbini kırar. Bu birkaç özellik bir kimse üzerinde toplanırsa saadet ondan kaçar, uzaklaşır (KB, 337b-343b.).

Öte yandan, bey, adının iyi nâm ve şöhretle yayılmasını isterse, beş şeyi de kendinden uzak tutmalıdır. Biri acelecilik, ikincisi cimrilik ve üçüncüsü hiddettir. Bunlara karşı koymalı ve mağlup olmamalıdır. Dördüncüsü inatçılıktır, beşincisi ise yalancılıktır. Bey adının kötüye çıkmaması ve sözünün itibarını kaybetmemesi için bunları kendinden uzak tutmalıdır. Bunların en kötüsü inatçılıktır. İnatçı kimse çok sıkıntı çeker (KB, 2060b – 2064b.).

Şair buna benzer bir söz söylemiştir : “İnatçılık insan için ağır bir yükür; inatçılıktan kendini kurtar ve onunla savaş.” (KB, 2066b.). Haşin ve inatçı tabiatlı olanın işi her zaman ters gider (KB, 1670b.).

2.15. Beyin Sahip Olması Gereken Fiziki Özellikler

Hacib, beyin sahip olması gereken insani, manevi ve ahlaki niteliklerin yanında, gerekli olan fiziki özelliklerini de tarif etmiştir (Tuğral, 2008:101). Bir beyde bu fiziksel özelliklerin bulunmasının daha iyi olacağını ifade etmiştir. Bunları günümüzdeki “liderler de aranan

karizmatik özellikler olarak ifade edilen dış görünüş özelliklerine” benzetebiliriz (Portlakkaya, 2009:118).

Bey güzel yüzlü, saç- sakalı düzgün, yakışıklı ve orta boylu olmalı aynı zamanda ün ve şöhret sahibi olmalıdır. Yüzünü gören herkes, bakınca onu sevmeli, memleketi ve halkı ona bakıp güvenle yaşamalıdır.

Bilgi nazarında boyunun çok uzun olması makbul değildir, onun çok bodur olması da güzel düşmez. Onun için beyin orta boylu olması daha iyidir. Kısa boylu, bodur kişiler hırçın tabiatlı olurlar. Hırçın gittiği her yerde kavga başlatır. Bey orta boylu ve her şey bununla uygun (orantılı) olmalıdır. Her işte aşırı olmama durumundan, ölçülülükten ayrılmamalıdır (KB, 2083b – 2090b.). Görüldüğü gibi burada ayrıca “bedensel özelliklerin kişinin iç dünyasına” yansımalarından da bahsedilmiştir (Portlakkaya, 2009:118).

Bey vücudun doğru olmasını isterse, heva ve hevesin boynunu ezmelidir. Heva ölürse, vücudun eğriliği düzelir. Hevanın esiri olmamalıdır. Heva ve nefis din hırsızdır (KB, 5474b – 5475b.).

3. Sonuç

İyi ve güzel olan ne varsa bey bunlara sahip olmalı, kendi halkına örnek olmalıdır (Bağdatlı, 2007:111).

Beyin sözü ve gönlü iyi olursa, onun hizmetinde bulunanlar doğruluk yolunu tutarlar. Hareketleri iyi olur ve zararları dokunmaz. Eğer bey zalim ve kötü olursa, onun hizmetinde bulunanlar iyi yoldan ayrılırlar. Beyler kendileri kötü olmadıkça, dikkat et, kötü kimseleri yanlarına yaklaştırmazlar (KB, 2244b – 2247b). Bey kötü olursa, dünyayı bozar. Ona engel olan çıkmazsa, yolunu şaşırır (KB, 5282b.). Bey hizmetkârlarına dikkat etmeli ve hizmete girecekleri de esaslı bir şekilde tecrübe etmelidir. Bey işi, işin ehline, işe yarayana, hareketi doğru ve dürüst olana vermelidir. “Eğer bir bey işi ehliyetli bir kimseye verirse, ehliyetliliği başkası değil, kendisi göstermiş olur.” (KB, 1755b.-1760b.).

Kutadgu Bilig’de “yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkinin dengesi” çok önem verilen bir konudur. Güzel (2005:358)’e göre; “Eserde yönetilenlerin haklarının yönetenin haklarından önce verilmesi, bu günün ölçütlerine göre ne kadar demokratik bir yaklaşımdır. Çünkü halk birinci plâna alınmıştır.” Eğer bey her zaman üstün gelmek isterse, adamlarını memnun etmeli ve onlara değer verip, överek onları şevke getirmelidir. Önce adamlarını memnun etmeli sonra onlardan iş beklemelidir. Bu durumda bütün arzuları yerine gelir (KB, 5481b – 5482b.).

Adaletin en yüce hakemi olan iktidar sahibinin devleti ve milleti saadet içinde yönetebilmesinin bir diğer şartı hükümdar yardımcılarının kabiliyetli, tecrübeli, bilgili, akıllı, töre ve usule vakıf olmalarıdır. Kutadgu Bilig’in yanısıra Orhun Kitabeleri, Oğuz Kağan ve Dede Korkut destanları Türklere hükümdarların vazifeleri ve ne gibi niteliklere sahip olması gerektiği hususunda rehberlik yapmaktadır. Bey vazifelerini yerine getirmeyip gaffet içinde kaldığı takdirde, (Kandır, 2002:7-18) “Tanrı’nın kendisinden hesap soracağını bilmelidir.”

Hacib, orta halli insanlarla ilgili önemli yaklaşımlar dile getirir: “Orta hâlli kimselerin yükünü fakirlere yüklememeli; yoksa, fakir açlıktan kırılır ve mahvolur”. “Fakiri korursan, o

orta hâlli olur; orta hâlli bir az kendisini toplarsa, zengin olur.” “Fakirler orta hâlli olursa, orta hâlliler zenginleşir; orta hâlliler zenginleşirse, memleket zengin olur.” Bu durumda memleket düzene girer ve halk huzura kavuşur; o zaman bey de çok hayır dua alır (KB, 5565b-5568b.). Eğer fakirler bu şekilde gözetilmez ve insanlar hak ettiklerini alamazsa “fitne ve fesat çıkararak” beyliğin temeli yıkılır (Güzel, 2005:359).

“Bir kimsenin adı bey, fakat tabiatı avamınki gibi olursa, o halk arasında avamdan daha aşağı görülür.” (KB, 2082b.). Bu dünyaya hâkim olmak için, bin türlü erdem gereklidir. Yaban eşeğini alt etmek için, arslan olmak gereklidir. Dünyaya hakim olana binlerce erdem lazımdır, o bunlar ile “eli-günü idare eder ve sisleri dağıtır.” (KB, 284b-285b.). Hangi beyde bütün erdemler birleşirse, bütün istedikleri şeyler onun etrafında toplanır (KB, 3008b.) Bey, her türlü erdemi tam olarak elde etmeli, uygunsuz ve olmayacak şeylerden uzak durmalıdır. (KB, 2074b.).

Kutadgu Bilig’in 1069-1070 yılları arasında yazılmış olmasından dolayı o dönemdeki ve günümüzdeki yönetim ve siyaset yapısı arasında farklılıklar olmasını kaçınılmazdır.

Günümüzde sadece yerel yönetim açısından belediyelere baktığımızda bile 30 büyükşehir belediye, 51 il belediyesi, 519 büyükşehir ilçe belediyesi, 400 ilçe belediyesi ve 397 belde belediyesi olmak üzere toplam 1397 belediye³ mevcuttur. Belediyelerdeki yönetici kademesi 2014 yerel seçimlerinde belli bir oranda değişmiştir. Belediye başkanları için hem ilk defa bu göreve gelenler hem de bu görevde daha önce de yer alanlar açısından Kutadgu Bilig’den çıkarılabilecek öğütler ve sahip olmaları gereken nitelikler şunlardır: - Akıllı ve bilgili olmalıdırlar. Belediye başkanının işe bilerek başlamak ve başarıyla tamamlamak için çok akıllı olması gerekir. - Siyaset ilmine sahip olmalıdır. - Yerel yönetimde ihtiyatlı ve tedbirli davranmalıdır. - Zeki ve uyanık olmalıdır. - Dürüst olmalı ve doğruluktan ayrılmamalıdır. - Halkta bulunabilecek hatalardan ve kişisel ihtiraslardan soyutlanmalıdır. - Kendini beğenmiş, kabadayı ve kibirli olmamalıdır. - Sözü güzel, çok düşünerek ve sorulduğu zaman söylemeli ve kısa kesmelidir. Az konuşmalı, çok dinlemelidir. Sözü akıl ile söylemeli, bilgi ile süslemelidir.- Gülyüzlü, tatlı dilli, yumuşak huylu olmalıdır. - Takva ve utanma duygusuna sahip olmalıdır. - Mağrur ve kibirli olmamalı, mütevazı ve alçakgönüllü olmalıdır. - Merhametli, iyi (yumuşak) huylu, anlayışlı, hoşgörülü olmalıdır. Alçakgönüllü ve eli açık olmalı, merhameti de bunlarla orantılı olmalıdır. - Nefsinin arzularını yerine getirip ona zevk sürdürmemelidir. (Aşırı alkol, kumar...) - Zulüm etmemeli, düşmanlık besleyip, kin tutmamalıdır. Arabozuculuktan uzak durmalıdır. - Kötülük yapmamalı, söz ve hareketleri ile her zaman iyilik etmeye çalışmalıdır. - Cömertlik, belediye başkanlarının erdemleri arasında özel bir öneme sahiptir. Başkan eli açık olur, halka hakkını verirse, halk da her zaman onun yanında olur. - Zulüm ve zorlamaya neden olacak şeyler: Başkanın ihmalkarlığı, zayıf olması ve (halkın bağrını yiyen) açgözlülüğüdür. - Her zaman meşhur bir belediye başkanı olarak kalmak için dört nitelik gereklidir: Doğru sözlü olmak, kanunu devletle tatbik etmek, eli açık ve cömert olmak, halka karşı şefkat göstermek, belediyenin işlerini yapmak için azimli ve cesur olmaktır. - Tokgözlü olmalı, yiycilik ve rüşvetten uzak durmalıdır. - Acele etmemeli, sabretmeli, kendini tutmalıdır. - Anlık öfkeyle hareket etmeyen sakin mizaçlı biri olmalıdır. - Yalan söylememeli, verilen sözden dönmemeli, inatçı, kaba tabiatlı, boşboğaz olmamalıdır. - Belediye başkanı adının iyi nam ve şöhretle

3 <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>

yayılmasını isterse kendinden uzak tutması gereken beş şey vardır: Acelecilik, cimrilik, hiddet, inatçılık, yalancılık. - Belediye başkanının sahip olması gereken fiziksel özellikler: Güzel yüzlü, saçlı sakalı düzgün, yakışıklı ve orta boylu olmalıdır. Halkı ona bakıp güvenle yaşamalıdır. Yani dış görünüş olarak karşısındakine güven vermelidir. - Ün ve şöhret sahibi olmalıdır. Tanınan bir kimsenin belediye başkanı olması gerekir.

Kaynakça

- Adjukiewicz, K. (1994). *Felsefeye giriş, temel kavramlar ve kuramlar*. Gündoğan Yayınları.
- Arat, R. R. (1985). Önsöz. Y. H. Hacıp içinde, *Kutadgu Bilig II çeviri*. (s. VII-X). (Çev. R. R. Arat). Ankara: T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bağdatlı, Ö. (2007). *Kutadgu Bilig'de devlet ve adalet ilişkisi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, İstanbul
- Başer, S. (1990). *Kutadgu Bilig'de kut ve töre*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Emiroğlu, S. (2012). Kutadgu Bilig'de çocuk eğitimi. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 1027-1041.
- Gülensoy, T. (2000). Kutadgu Bilig bibliyografyası. *Türk Dili Dergisi*, (586), 371-377.
- Güzel, A. (2005). Birey, toplum, devlet ilişkisi ve kutadgu bilig. *Fikret Türkmen Armağanı*. içinde İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Hacıp, Y. H. (1985). *Kutadgu Bilig II çeviri*. (Çev. R.R.Arat). Ankara: T.C Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Horkheimer, M. (2002). *Akıl tutulması*. (Çev. O. Koçak). İstanbul: Metis Yayınları.
- İnalçık, H. (1966). Kutadgu Bilig'de Türk ve İran siyaset nazariye ve gelenekleri. *Reşit Rahmeti Arat İçin* (ss. 259-271). içinde Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını.
- Kandır, M. (2002). Kutadgu Bilig'e göre Türklerde devlet yönetimi. *Yeni Türkiye, Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları-III Teşkilat/Toplum/Ekonomi*, (45), 7-18.
- Keleş, R. (2012). *Yerinden yönetim ve siyaset*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Öz, Ş. (2011). Kutadgu Bilig'de Türk cihan hakimiyeti düşüncesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 11(1), 19-35
- Pala, İ. (2009). Demokles'in kılıcı. İ. Pala içinde, *İki Dirhem Bir Çekirdek* (s. 64-65). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Portlakkaya, T. (2009). *Bir siyasetname olarak Kutadgu Bilig'in Türk devlet yönetimindeki yeri ve önemi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya
- Tanilli, S. (2006). *Yaratıcı aklın sentezi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Tuğral, O. (2008). *Kutadgu Bilig ve Siyasetname'de devlet anlayışı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- <https://www.e-icisleri.gov.tr/Anasayfa/MulkiIdariBolumleri.aspx>